

ULUSLARARASI KİTAP YILI SONA ERMEDİ

M. Türker ACAROĞLU
Millî Eğitim Bakanlığı
Basma Yazı ve Resimleri
Derleme Müdürü

Ö Z E T :

- I. — Bir mektup.
- II. — 1972'de dünyada neler yapıldı?
- III. — 1972'de Türkiye'de neler yapılabildi?
- IV. — 1973'te bizde neler yapılmalıdır?

I. — BİR MEKTUP.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü UNESCO'nun Paris'teki Genel Merkezi'nin Kitabı Yüceltme ve Geliştirme Bölümü Müdürü Bay Julian Behrstock'tan 31 ocak 1973 tarihli bir mektup almıştım. «Sayın muhabirimiz» diye başlayan bu mektupta, 1972'de bütün dünyada kutlanmış olan Uluslararası Kitap Yılı'nın sonuçları bildiriliyordu. Uluslararası Kitap Yılı'nın dünyada genel bir çaba sonucunda yankılar uyandıran büyük bir başarı ile geçtiği hatırlatılarak, bu girişimin 1972'lerin ötelere kadar uzanacağı haber veriliyor, bu konudaki çabamızı sürdürmemiz isteniyordu.

1972'de Uluslararası Kitap Yılı konusunda İstanbul Erkek Lisesinde yaptığım bir konuşmayı, çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanan konuyu açıklayıcı nitelikte bazı yazılarımı düşününce, dünyanın bu genel çabasında benim de pek değersiz bir hissem bulunduğu kanısına vararak; Sayın Bay Behrstock'un tahmin ettiği gibi, bu haberden pek sevindim.

Aslında, Kitap Yılı süresinin uzatılacağı çok önceden belliydi. Nitekim, Kitapçı Dernekleri Uluslararası Birliği (CIAL); Yazar ve Besteci Dernekleri Uluslararası Konfederasyonu (CISAC); Uluslararası Dokümantasyon Federasyonu (FID); Kütüphaneci Dernekleri

(x) 26 mart 1973 pazartesi günü, Kütüphane Haftası dolayısıyla, İstanbul - Fatih'te Millet Kütüphanesinde verilen konferansın metnidir.

Uluslararası Federasyonu (FIAB); Uluslararası Yayıncılar Birliği gibi kitap işleri ile ilgili uluslararası meslek kuruluşları; halkın, hükümetlerin, uluslararası kurumların dikkat ve ilgisini kitap konusu üzerine çekebilmek için, daha 1970 - 1971 yıllarında Asya, Afrika ve Latin Amerika'da bir dizi bölgesel toplantılar düzenleyerek, bir çalışma raporu ve programı hazırlamışlar, bu konuda bazı yeni tedbirler alınmasını istemişlerdi. Dilekleri şuydu: Uluslararası Kitap Yılı'nın etki ve sonuçları, 1972'nin çok ötelere kadar sürüp gitsin! Bu yıl boyunca yapılacak faaliyetler, özellikle kitapların yayım ve dağıtımını canlandırmak gibi işler, örneğin, Birleşmiş Milletler'in ikinci on yıllık kalkınma planlarına olduğu kadar, her ülkenin ulusal kalkınma planlarına da bağlanabilsin! Amaç, 1970 - 1980 yılları arasında, dünyanın ekonomik ve toplumsal kalkınmasında kitapların oynayacağı rolü tam olarak belirlemektir.

II. — 1972'DE DÜNYADA NELER YAPILDI?

Uluslararası Kitap Yılında yapılmış olan faaliyetleri iki bölümle gözden geçirebiliriz :

- 1 — UNESCO Genel Merkezi'ndeki faaliyetler,
- 2 — Dünyanın çeşitli ülkelerindeki faaliyetler.

1 — Paris'teki Genel Merkez faaliyetlerinin özeti kısaca şu UNESCO Genel Merkezi'ne bağlı olarak, Kitabı Yüceltme ve Geliştirme Bölümü kuruldu. Bu yeni bölüm, «*Année Internationale du Livre - Uluslararası Kitap Yılı*» adında aylık bir bülten yayınlamağa başladı (ağustos 1971 →). 1972 yılı sonuna kadar her ay düzenlice basılan bültenin 15 sayısı elimizdedir. Hükümetlerin, UNESCO Millî komisyonlarının, başkaca ulusal kurumların, Birleşmiş Milletler sistemine bağlı kuruluşların, resmî ve özel ilgili uluslararası kuruluşların yaptıkları işleri, faaliyetleri yansıtır. (Türkiye'den yalnız bir kez, 12. sayıda 22 satırla sözedilmiştir.)

Bültende, göze çarpan örnekler yanında, yayımcı ve dağıtımcı yoluyla yazardan okura kadar, kitap dünyasına ilişkin pratik bazı sorunlarla ilgili yazılar, makaleler de bulunur.

İngilizce, Fransızca, İspanyolca, Rusça olarak basılıp bütün dünyaya geniş biçimde dağıtılmış olan bu Bülten; Kitap Yılı gibi genel ve büyük bir girişime katılan herkes, her kuruluş arasında bir köprü görevi görmüştür.

Uluslararası Kitap Yılı için, bütün dünyaca benimsenen sembol gibi, Bülten'de yer alan haber ve yazılar da herkes tarafından serbestçe kullanılmış, çeşitli gazete ve dergiler bunlara geniş yer vermiştir.

Belçika'lı grafikçi Michel Olyff'in sembolü, Grafik Dernekleri Uluslararası Konseyi (ICOGRADA) aracılığıyla açılan bir yarışma sonucunda UNESCO'ca kabul edildi. Buna, herkes kendince bir anlam verebilir. Ama, UNESCO'nun yorumuna göre, bu sembol, iki boyutta iki anlam taşır : Yatay olarak, kitap aracılığıyla Uluslararası işbirliğini; dikey olarak, ulusal kalkınmada kitapların önemini belirtir. Kitap ve dergi gömleklerinde, yazı başlıklarında, pullarda, afişlerde, takvimlerde, mektup kâğıtları ve zarflarında ve başka yerlerde bu sembol kullanıldı.

UNESCO, Uluslararası Kitap Yılı için bir çalışma programı düzenleyip bastırdı : «*L'Année Internationale du Livre, 1972, un programme d'action*». Daha 1971 yılında Belçika'nın Üniversitesiyle ünlü Louvain şehrinde basılan program, 1972'de çeşitli dillerde yeniden bastırıldı. Bir önsözden sonra, programda, Uluslararası Kitap Yılı için, günümüz toplumunda kitaplarla ilgili başlıca sorunları kapsayan konular ile faaliyetlerin bir çizelgesi bulunmakta, sonra UNESCO Genel Konferansının 1972'yi Uluslararası Kitap Yılı olarak ilân eden çağrısı yer almaktadır. Her ülkede yapılabilecek işler, bu programda gösterilmiştir.

Uluslararası Kitap Yılı'nı Destekleme Komitesi'nce 1971'de Bruxelles'de hazırlanıp onanmış olan «*Charte du Livre - Kitap Yasası*» da bu Komitece 1972'de yayımlandı. 10 maddeyi kapsayan bu 8 sayfalık demeçte Ulusal ve Uluslararası ölçüde kitaplara ilişkin ilkeler (prensipler) sıralanmıştır. Yazarlar, yayıncılar, kütüphaneciler, kitapçılar ve dokümantalistlerin Uluslararası meslek dernekleri, UNESCO ile birlikte, bu demeci benimseyip uygulamaya geçmişlerdir. Bu kuruluşlar, Uluslararası Kitap Yılı dolayısıyla, kişilerin gelişimine, ekonomik ve toplumsal kalkınmaya, uluslararası anlaşmaya, barışa yaptıkları başlıca katkıyı düşünerek, kitaplara ve yayımlara önemli bir yer vermek gerektiğini bu demeçle söylemektedirler. Öteki uluslararası kuruluşlarla ulusal ve bölgesel kuruluşları da bu *Kitap Yasası'na* uymaya ve uygulamaya çağırmaktadırlar.

Neler var bu Yasa'da? Bütün metnini burada okumak olanağını bulamayız. İzin verirseniz, bu değerli bildirgenin yalnız madde başlıklarını okuyayım :

- Madde 1 — Okumak, herkesin hakkıdır.
- Madde 2 — Kitapsız eğitim olmaz.
- Madde 3 — Yazarların yaratıcı çalışmalarını teşvik edici ortamı yaratmak, toplumun görevidir.
- Madde 4 — Sağlam bir ulusal basın sanayii, ulusal kalkınma için şarttır.
- Madde 5 — Basın sanayiinin kalkınması, kitap yayımını kolaylaştırıcı koşulların sağlanması ile olur.
- Madde 6 — Yayıncı ile okuyucu arasındaki bağı, kitap evleri kurar.
- Madde 7 — Bilim ve sanat ocakları, enformasyon merkezleri ile kitaplıklar; yardımcı ulusal kaynaklardır.
- Madde 8 — Enformasyonu koruma, yayma ve dokümantasyon; kitap davasını destekler.
- Madde 9 — Ülkeler arasında serbestçe yapılacak kitap alış-verişi, ulusal kitap üretimi için şarttır; uluslar arasındaki anlayışı kolaylaştırır.
- Madde 10 — Kitaplar, uluslar arasında anlayış ve barış için işbirliği davasına hizmet eder.

Kütüphaneci ve dokümantalist olarak, bunlar arasında bizi daha çok ilgilendiren 7. ve 8. madde metinlerini görelim :

Madde 7 — Kitap dağıtımının kilit yerinde bulunan kitaplıklar, basma metinlerin okuyucuya aktarılmasında en güvenilir araçlardır. Birer kamu kuruluşu olarak, kitap okumayı kolaylaştırma yolundan kişinin dirlik ve esenliğine, sürekli eğitimin ilerlemesine, toplumsal ve ekonomik gelişimine katkıda bulunurlar. Kitaplıkların örgütlenmesi işi, her ulusun kendi gereksinme ve olanaklarına uydurulmalıdır. Yalnız büyük şehirlerde değil, kitaptan yoksun geniş kırsal ve köy bölgelerinde de her okulun, her topluluğun; yetkili bir memura, yeterli bir bütçeye sahip bir kitaplığı bulunmalı. Kitaplıklar, yüksek öğretimin olduğu kadar, uzman kişilerin gereksinmelerinin karşılanmasında da değerli hizmetler görürler. Ulusal planda kurulup çalıştırılacak bir kitaplıklar ağı ve örgütü ile herkeşe kitaba erişme olanağı sağlanmalıdır.

Madde 8 — Bilimsel ve teknik kitaplar, belirli uzmanlık konuları üzerine yazılmış eserler gibi, iyi bir dokümantasyon hizmetine katkıda bulunurlar. Bu nedenle, hükümetler ve kitapla ilgili çevreler, bu hizmetin güçlenmesine yardımcı olmalıdırlar. Her ülkede eksiksiz bir dokümantasyon hizmetinden herkesin eşit ölçüde, her an yararlanabilmesi için, enformasyon malzemesinin devlet sınırlarını serbestçe aşmaları yolunda tedbir alınmalıdır.

Bu *Kitap Yasa*'nın ne kadar önemli konuları kapsadığı görülüyor. Bunu, UNESCO'ya üye devletler gibi, bizim de benimseyip uygulamaya çalışmamız gerekir.

UNESCO Genel Merkezi'nin Uluslararası Kitap Yılı dolayısıyla yaptığı başkaca faaliyetler de var. Örneğin, UNESCO'nun çeşitli bölümlerinden sorumlu kişiler, kendi alanlarına giren işler ve sorunlarla ilgili olarak, çeşitli uzman kimselerle buluşup görüşmeler ve anketler yaptılar, bunları teksir biçiminde yayımlayıp dünyaya bedava dağıttılar. Bize de gönderilen bu dokümanlardan birini (Bay Edward Wegman'ın dünyadaki yayım işleri üzerine Bay Robert Mathias'la yaptığı görüşmenin metnini) burada görüyorsunuz.

UNESCO, Uluslararası Kitap Yılı'nın amaçları ve nitelikleri üzerine genel bilgileri kapsayan bir broşürü de bastırıp basın servislerine gönderdi.

UNESCO, kendisinin bastırıldığı dokümanların ve yayınların bibliyografik listelerini, zaman zaman teksir biçiminde yayımlayıp genel olarak dağıttı.

Fransızca ve İngilizce olarak bastırılan bu listede :

- 1 — Genel Merkezce yayımlanan UNESCO dokümanları,
- 2 — Genel Merkezce bastırılan UNESCO yayınları,
- 3 — UNESCO bölgesel büroları ve merkezlerince yayımlanan doküman ve yayınlar,
- 4 — Başka yayımcıların çıkardığı eserler gösterilmektedir. Bir yıl önce, bu doküman ve yayınların sayısı 2.760'a ulaşmıştı.

UNESCO'nun 19 yıldan beri aylık olarak düzenlice çıkardığı «*Chronique de l'Unesco*» adlı bir dergisi var. Burada da zaman zaman Uluslararası Kitap Yılı'ndan sözeden haber ve yazılara raslarız. Örneğin, temmuz 1971 tarihli, XVII. cilt, 7. sayısında önemli dört yazıya yer verilmiş :

Asya'da eğitim. — 1972 Uluslararası Kitap Yılı. — Kütüphanelik eğitiminde bir deney (kütüphanecilerin yetiştirilmesinde göze ve kulağa seslenen araçlardan yararlanılmasını salık veriyor). — UNESCO Yürütme Konseyi'nin 87. toplantı dönemi.

Fransızca, İngilizce, Arapça, İspanyolca olarak ayrı ayrı yayımlanan «*Courrier de l'Unesco*» dergisi de Kitap Yılı dolayısıyla iki özel sayı çıkardı. Bu derginin türkçesi, yakında, İstanbul'da Arkın Kitabevinde yayımlanacak. Ayrıca «*Informations UNESCO*» adlı bültende Kitap Yılı'nın uygulanmasıyla ilgili bilgiler yer alıyor. Nihayet, UNESCO örgütünün belli - başlı dergileri olan «*Perspectives de l'éducation*», «*Bulletin des bibliothèques*», «*Bulletin de droit d'auteur*» ve «*Revue internationale des sciences sociales*» de de kitabın yüceltilmesi ve geliştirilmesiyle ilgili çeşitli yazılar yayımlandı.

2 — Dünyada UNESCO'ya üye 131 devlet var. Bunların her birinde 1972'de kitap konusunda neler yapılmış olduğunu burada anlatmak olanağını bulamayız. Ama, bu faaliyetlere ait bütün haberleri, UNESCO'nun çıkardığı «*Année Internationale du Livre*» bülteninde tek tek, yer yer bulabiliriz. Konu ile ilgilenen meslekdaşlarımız, bu kaynağa başvurabilirler. Bu devletlerden, özellikle daha iyi tanıdığımı sandığım bir Batı devleti olan Fransa'dan, bir de doğup büyüdüğüm, iki yıl önce eşimle birlikte yeniden ziyaret ettiğim sosyalist Doğu devleti olan Bulgaristan'dan - örnek olsun diye - söze debilirdim. Ama buna vakit yok. Onun için, şimdi biz hemen kendi yurdumuza geçelim.

III. — 1972'DE TÜRKİYE'DE NELER YAPILABİLDİ?

UNESCO, üye devletlere, 1972 Uluslararası Kitap Yılı'nda neler yapabileceklerini, Bülten'in daha ilk sayısında bildirmişti (agustos 1971, sayı 1, s. 3). İlk tavsiye derhal, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'na bağlı Kitap Komitelerinin kurulmasıydı. Kitapla ilgilenen türlü çevrelerin temsilcilerinden oluşacak bu komiteler, Kitap Yılı'na ilişkin ulusal ölçüde çeşitli faaliyetlerin hazırlanıp uygulanmasını koordine etmekle görevlendirilecekti.

UNESCO Genel Konferansı, 1972'nin «Uluslararası Kitap Yılı» olarak ilânını daha 1970'te kabul ettiği için, 1971'in ilk yarısında üye devletlerin çoğu Kitap Komitelerini çoktan kurmuş bulunuyordu. Bizde ise, bu komiteler ancak 1972'nin ocak ve mart aylarında kurulabildi.

Kitap Yılı'nı Kutlama Komitesi adını alan ilk komite, Millî Eğitim Bakanlığı Merkezinde, 1972 ocak ayı sonlarında toplandı. Ankara'daki resmî kuruluşların temsilcilerinden oluşan bu komite toplantısına, taşradan, İstanbul'dan yalnız ben çağrılmıştım. 30 kişilik bu komite, o gün Bakan ve Müsteşar gelemedikleri için, Kütüphaneler Genel Müdürü Sayın Bay Abdülkadir Salgır'ın başkanlığında toplanıp 17 karar aldı. Kararların Bakana ulaştırılması dileğiyle, en yakın zamanda yeniden toplanmak üzere, komite dağıldı. O gün bu gündür, bir daha da toplanamadık.

İkinci Kitap Komitesi, UNESCO Türkiye Millî Komisyonu bünyesinde kurulup, yanılmıyorsam, 1972 yılı mart ve nisan aylarında Ankara ve İstanbul'da iki toplantı yapabildi. Yazarlar, yayımcılar ve kütüphanecilerden oluşan bu komite de, herhalde, yararlı kararlar almış, bazı tavsiyelerde bulunmuştur.

Ancak, UNESCO'nun istediği, bu komitelerin yalnız kurulup bazı tavsiyelerde bulunmaları değildi, Kitap Yılı'nda yurttan yapılacak bütün faaliyetlerin hazırlanması ve uygulanmasını denetlemektir. Bu, Türkiye'de yapılmamış ya da yapılamamıştır.

UNESCO'nun ortaya attığı bu girişime karşı öteki üye devletlerin ilgisi pek geniş oldu, bu ilgi zamanla gitgide arttı. Daha 1971 yılı nisanında, UNESCO Kitap Yılı'nı Planlama Komitesi'nin toplantısı sırasında, birçok uzman, kendi ülkelerinde bir sürü faaliyeti kapsayan programlar düzenlendiğini ilân ediverdiler. Bunlardan bazıları Uluslararası Kitap Yılı'na karşı halkın ilgisini çekebilme için, şu faaliyetleri öngörüyorlardı: Anma günlerine değin posta pulları çıkarılması (bizde de «Divanü lügat-it-Türk»ün yazılışının 900. yıldönümü dolayısıyla 100 kuruş değerinde bir pul çıkarıldı); afiş yarışmaları (bizde de —yarışma sonucu olmamakla birlikte— UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, iki boyutta bir afiş yayımladı, ama bunları her yere dağıtamadı); radyo - televizyon programları (bizde bunlar yapılmadı, ancak haber niteliğinde bazı şeyler söylendi ve gösterildi: Millî Kütüphane'nin kitap sergisi gibi); kitap sergileri ve fuarları (bizde resmî ve özel bazı kurumlarla birkaç kitabevi küçük çapta kitap sergileri düzenleyip buralarda indirimli kitap satışları yaptılar, ama ulusal ve uluslararası ölçüde büyük kitap fuarları düzenlenemedi); kitaplık haftaları (Türkiye'de her yıl, mart ayının pazartesi günüyle başlayan son haftası Kitaplık Haftası olarak kutlanıyor); Kitap Yılı olayını belirtmek üzere

re özel olarak konacak edebiyat ödülleri (Devlet böyle özel ödüller ortaya koymadığı gibi, TRT ödülleri de kaldırmıştı).

Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi kütüphaneciler arasında kitap konulu bir yazı yarışması, İstanbul'da Köy Öğretmenleriyle Haberleşme ve Yardımlaşma Derneği «Kitabın Köy Kalkınmasındaki Rolü konusunda köy öğretmenleri arasında bir yazı yarışması, Elif Kitabevi kitap konulu bir şiir, bir de özdeyiş yarışması açmışlardı. Jüri üyeleri arasında çalıştığım bu yarışmalardan, iyi sonuçlar alındı.

Başka ülkelerde görülen faaliyetlerden birkaçı da şunlardır: Konferanslar (Kitap Yılı konusunda sayın Bay Salgır'la ben İstanbul'da birer konferans vermiştik, ama başka yerlerde de konferanslar verilir verilmediğini bilmiyorum); inceleme ve tartışmalı konuşmalar (bizde yapılmadı); açık oturumlar (benim de katıldığım «Milliyet» gazetesinin açık oturumundan başkasını hatırlamıyorum); belgesel filmlerin ve canlı desenlerin hazırlanması (bizde bir şey yok); kitabevlerinde ya da kültür merkezlerinde kitap tartışmaları (bizden bir ses - sada yok); ders programlarına Kitap Yılı konularının sokulması (Okullarda kasım ayında kutlanan Çocuk Kitapları Haftası'nda bu konulardan söz edilmiş olabilir).

Kitap Yılı'nda başkaca neler yapılabilirdi? Özellikle okuma - yazma kampanyaları açılabilirdi. Gerçi zamanın Millî Eğitim Bakanı Sayın Bay İsmail Arar, 1972 ocak ayı sonlarında Radyo ve Televizyonda yaptığı Kitap Yılı'nı açış konuşmasında, 1972'nin bir «okuma seferberliği» yılı olacağını müjdelemişti, ama bu iş gerçekleşemedi.

Kitap yayınlarını desteklemek için, kitapçılara yardım programları finanse etmek amacıyla, özel ödenekler ayrılabilirdi. Bizde bunun tam tersi oldu: Devletçe kitap alımları ve abone yardımları bütübütün kesildiği gibi, kültür ve sanat dergilerine verilen resmî ilânlar da tamamıyla kaldırıldı.

Kitapla ilgili her mesleğe ait eğitim - öğretim kursları düzenlenebilirdi. Bunlar da yapılmadı.

«Herkes Kitap» sloganı ile başlayan Kitap Yılı'nda çeşitli antolojiler yayımlanabilir, yeni yeni kitaplıklar açılabilir, telif hakları üzerine enformasyon merkezleri kurulabilirdi. Pekçok gereksinme duyduğumuz bu işler de yapılmadı.

Ancak, kitap yılı konusunda gazete ve dergilerimizde yayımlanmış yazıları ve başka belgeleri kapsayan bir kaynakça (bibliyografya) hazırlandı: İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Müdürü sayın Bayan Leman Bakla ile Elif Kitabevi ve Yayınları sahibi sayın Bay Arslan Kaynaradağ'ın ortaklaşa hazırladıkları bu değerli liste, sanırım, pek yakında Ankara'da çıkan aylık «Yeni Yayınlar» dergisinde basılacak.

Bütün bunlar, Uluslararası Kitap Yılı'na katılan Türkiye'de yapılabilecek işler üzerine ancak bir fikir veren bazı örneklerdir. Teklifler arasında başkaca olanaklar ve olasılıklar da vardı. Örneğin: Kitabı geliştirme konseyleri ve meslek çıkarlarını savunma kuruluşları gibi, sürekli nitelikte yeni ulusal kurumlar kurulması; kitaplara konan vergi ve harçların indirilmesine ilişkin tedbirlerin alınması (posta masrafları dahil); UNESCO kitap bonoları sisteminin yaygınlaştırılması; Halk ve okul kitaplıklarının geliştirilmesi vb. gibi. Geçen yıl bizde ne böyle kuruluşlar ve kurumlar kuruldu, ne bu çeşit tedbirler alındı, ne de kitaplıklarımızın geliştirilmesi için özel çabalar gösterildi.

UNESCO, az gelişmiş ülkelere çeşitli yardımlar yapan üye devletlere ve malî kurumlara, Uluslararası Kitap Yılı vesilesiyle, geri kalmış ülkelere her türlü malî ve teknik yardımları çoğaltmalarını da tavsiye etmişti. Bu yardım şu biçimlerde olabilirdi: Bölgesel formasyon ve araştırma merkezleri kurulması, kitap endüstrisinin gereksinme duyduğu kalifiye personelle donatılması, okuma - yazmayı yeni öğrenmiş ve özürü kimselere yarar okumam metinlerinin çoğaltılması vb. sanırım, Türkiye, bu yardım programlarından da yararlanamadı.

Başka ülkelerde halk için UNESCO kulüpleri, öğrenciler için okullarda UNESCO kolları vardır. Bunların ve öteki gençlik derneklerinin de yılın amaçlarını gerçekleştirme hareketlerine faal olarak katılmaları istenmişti. Türkiye'de bu çeşit kulüp ve kollar yoksa da, Kitap Yılı dolayısıyla bunlar da kurulup çalıştırılabilirdi.

Hükümetin yapacağı işlere sıkıca sarılması istenmiş olan, UNESCO Türkiye Millî Komisyonu; ulusal, bölgesel ve bölgeler arası ölçüde düzenleyici toplantıların gündemine Kitap Yılı konusunu da alabilir, bu yoldan da Yıl'a katkıda bulunabilirdi. Ne yazık ki yurdumuzda bu türlü toplantılar hiç yapılmadı.

UNESCO'ca özel olarak hazırlatılan 20 dakikalık belgesel bir televizyon filmi de Türkiye'de gösterilmedi, sanırım.

IV. — 1973'TE BİZDE NELER YAPILMALIDIR?

Bütün bunlardan anlaşılıyor, ki Türkiye, 1972'yi «Kitap Yılı» olarak kutlayamamış, ancak bunun için bazı hazırlıklarla vakit geçirmiştir, denilebilir. O halde, kitap yılının 1973'e ve daha sonraki yıllara kadar sürüp gideceği bildirildiğine göre, biz, Kitap Yılı'nı asıl şimdi, yani içinde bulunduğumuz 1973'te kutlayabiliriz. Bunun için güzel bir vesile de var : Cumhuriyetimizin 50. yılında bulunuyoruz. Bu vesile ile, ulusal ve uluslararası çerçevede, bu yıl bazı toplantılar, kongreler, festivaller, sergiler düzenlenecek. Bu gösteriler gündemine Kitap Yılı'nı da katabiliriz, katmalıyız da.

Şimdiye kadarki konuşmamda Kitap Yılı'nda bizde neler yapıldığı, neler yapılamadığı üstüne bir fikir verebildiğimi umarım. Sizler, 1973'te neler yapılması gerektiğini artık kolayca anlayabilirsiniz. Bununla birlikte, ben bu işlerin kısa bir çizelgesini sizlere özetle sunmağa çalışacağım :

1 — Bizde Kitap Yılı'nın bir «okuma seferberliği» yılı olması istenilmişti. 1928 - 1930 yıllarının deneyinden yararlanarak, «millet mektepleri» yeniden açılabilir. Halk Eğitimi merkezleri, Halk Okuma odaları, Halkevleri'nin yanında, Halk Kitaplıklarımıza da bu alanda görevler düşer.

2 — Türkiye'nin yüz ölçümü ve nüfus yoğunluğuna oranla, pek az halk ve çocuk kitaplığı va. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1972'de Ankara'da yayımladığı «Millî Eğitim İstatistikleri. Millî, halk, çocuk, üniversite ve okul kütüphaneleri, 1959 - 1968» adlı kitaba göre, Türkiye'de 1968'de 266 halk, 197 çocuk, 114 üniversite, fakülte ve yüksek okul, 1.746 okul kitaplığı vardı; bugün bu rakamlar biraz artış göstermiş olabilir. Buna rağmen, geçen gün İstanbul Radyosunun bir programında konuşmacıların verdiği halk ve çocuk kitaplıklarının toplam sayısı 600'ü bulmuyordu. Oysa, küçük komşu ülkelerde kitaplık sayıları 10 binleri aşar. Bizim de ilk hedefimiz en az 10 bin olmalı.

Yeni yeni kitaplıklar açmakla birlikte, var olanları da geliştirmeğe çalışmalıyız. Bizde bu konuda büyük bir çaba görülemiyordu.

Bakınız, demincek adını andığım kaynak, halk kitaplıkları için ne diyor : «Kadın - erkek, her yaşta, her seviyede ve her meslekten

okuyucunun çeşitli konulardaki fikir ürünlerinden ücretsiz ve serbestçe yararlanmasını sağlar; bölgenin kültürel, sosyal ve teknik alanda kalkınmasına yardımcı olan kurumlardır.

«Halk kütüphaneleri, okul çağına girmemiş çocuklardan, çok ileri yaştaki insanlara kadar herkese, hiçbir ayrılık gözetmeden hizmet sağlar. Bu bakımdan halk kütüphanesinde, çocuğa, okul öğrencisine, üniversite mensubuna, okul çağını aşmış vatandaşlara yardımcı olacak eserler bulunur. Kısacası, halk kütüphanesi, herkesin kütüphanesi olmak niteliğini taşır.»

Bizde gerçek durum böyle mi ya? İlkın, bir şehirde tek bir kitaplık varsa, o herkese açık olmalı, birçok kitaplık varsa, hiç değilse en büyüğü herkese açık bulunmalıdır. Halk ve öğrenciler bu kitaplığa hiçbir kayıt ve koşula bağlı olmaksızın, serbestçe girebilmeli, istediği kitabı okuyup inceleyebilmelidir. Öyle genel kitaplıklarımız var, ki oraya halk ve öğrenciler doğrudan doğruya okuma salonuna geçecekleri yerde, bir görevlinin yedeğinde, kitaplık yöneticisinin odasına götürülürler. Sayın yönetici, başlar, yurttası «isticvap» ve «istintak» etmeye: «Sen kimsin? Nesin? Necisin? Buraya niye geldin? Başka kitaplığa gidemez miydin?» gibi. Maazallah, o yurttas öğrenci ya da üniversiteli olduğunu söylemeyegörsün, derhal: «Çık, dışarı, defol!» avazeleriyle kovulur. Tavsiye falan da sökmez.

Şimdi, düşünmek gerek, okul kitaplıklarımız ne durumda? Üniversite, fakülte ve yüksek okul kitaplıklarımızın bugünkü durumu ne? Bu durumlar karşısında öğrenci ve üniversiteli kendi öğretim kurumunun kitaplığında bulamadığı kitap, süreli yayın ve başkaca dokümanlardan halk kitaplığında serbestçe yararlanabilmeli, değil mi?

Kitaplıklarımızın bina, mobilya, kitap, doküman, personel bütçe, katalog (hele konu kataloğu) durumlarına hiç değinmeyeceğim. Çünkü, bunlar ayrı birer konuşma konusu olabilecek kadar derin, geniş, acı sorunlardır.

Büyük şehirlerde şube kitaplıklarıyla ödünç verme servislerini çoğaltmak, gezici kitaplıkları —Batıda olduğu gibi— artık kırsal ve köysel bölgelerde hizmete sokmak gerekmektedir.

Kısaca, kitaplıklarımızda da köklü bir reform yapmalıyız. Bu reforma özellikle bu yıl pekâlâ başlayabiliriz.

3 — 1961'de hazırlanmış olan, Kitaplıklar Kanunu tasarısının, bu yıl artık kanunlaşması beklenir. Bu tasarı kitaplıklara ve personeline bazı yeni haklar tanımaktadır. Kitaplıklarımızın çoğalması ve çeşitlenmesi, belki de bu tasarı ile gerçekleşebilecektir.

4 — Daha 1956 yılında tarafımızdan hazırlanmış, bugüne kadar bazı dönemler ve aşamalardan geçmiş olan Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu tasarısının da bu yıl kanunlaşması iyi ve uygun olur. 39 yıldan beri uygulanmakta olan 2527 sayılı Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanununun yerine geçecek bu tasarı, Derleme hükümlerine köklü bazı yenilikler getirmektedir: 5 nüsha yerine 7 nüsha derlenmesi, devlet nüshalarının bölgelere eşit ölçüde dağıtılması, yerel kitaplıklara da birer nüsha verilmesi, yalnız basılı malzemenin değil, film, plak, bant, fotoğraf gibi başka çeşit dokümanların da derlenmesi, para cezalarının arttırılması vb. gibi.

Kitaplıklara hizmet eden Derleme Müdürlüğünün, Millî Eğitim Bakanlığından alınıp, şimdilik kitaplıkların bağlı bulunduğu Kültür Müsteşarlığına (ileride kurulacak Kültür Bakanlığına) bağlanması en doğal yoldur. Nedense, Millî Eğitim Bakanlığı bizi bırakmak istemiyor. Oysa, ne onun bize, ne de bizim ona bir yararımız var. Bence Derleme Müdürlüğünün, Yayınlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Genel Müdürlüğü yerine, Kütüphaneler Genel Müdürlüğüne ya da Millî Kütüphane Genel Müdürlüğüne bağlanması daha yararlı olur.

5 — İzmir Millî Kütüphanesi özel bir derneğin malı ve yönetiminde olduğundan, Ankara Millî Kütüphanesinin Devletçe takviyesi gerekmektedir. Ulusal kitaplığımız, 1968 yılında ancak 715 yabancı eser satın alabilmiş. Demek ki, yabancı yayınları gereğince izleyemiyoruz. O yıl bu kitaplık, 9 tane plak, 13 tane tablo satın almış. Böylece plak mevcudu 1.256'ya, tablo mevcudu da 643'e ulaşmıştır. Millî Kütüphane Türk Fonotek'i, Türk Sinematek'i görevlerini de görebilir, ama ona Devlet Resim ve Heykel Müzesi görevi asla verilemez. Çünkü bu Müze, çoktan beri İstanbul'da mevcuttur. Kaldı, ki şimdi Devlet Film Arşivi de açıldı. Yeni Derleme Kanunuyla derlenecek yerli filmler bu Arşive verilmeli, ancak Türk Fonotek'i kurulana kadar derlenecek plaklar Millî Kütüphanede saklanabilir.

Millî Kütüphane'ye bağlı Bibliyografya Enstitüsü'nün hâlâ 3 ayda bir çıkarmağa uğraştığı «Türkiye Bibliyografyası» ile «Tür-

kiye Makaleler Bibliyografyası» bültenlerini de artık aylık olarak yayımlamayı düşünmenin zamanı geldi. Ulusal Bibliyografya bültenlerimiz, hâlâ daha 6 ay gecikme ile çıkabiliyorlar. Bunlardan herkesin zamanında yararlanabilmesi için, çıkış sürelerinin en çok bir aya indirilmesi gerekir.

6 — Yayın Kongresine gelince, 1972 yılında toplanması düşünülen İkinci Yayın Kongresi, çeşitli nedenlerle iki kez ertelenmişti. Bunun, Cumhuriyetin 50. yılında başkentte değil, kültür ve yayın merkezimiz olan İstanbul'da toplanması daha uygundur. Ama, 1939'da toplanmış olan Birinci Neşriyat Kongresi deneyinden yararlanmak gerek. Düzenlenecek gündem ve programın önceden bastırılıp çağırılan delegelere gönderilmiş olması gerekir. Oysa, hâlâ elimizde böyle bir gündem ve program yok. Anlaşılan, lâyıki veçhile henüz organize edilememiş. Bu Kongrede bilimsel bildiri-lerin okunması da şart değil, ama zengin bir Yayın Sergisinin açılması elzemdir. Nasıl, ki 1939'da Yayın Kongresi vesilesiyle açılan Kitap Sergisini düzenlemekle, ilk Derleme Müdürü rahmetli Selim Nüzhet Gerçek görevlendirilmişti.

7 — Cumhuriyetin 50. yılında Türkiye'de ilk kez bir Dünya Kitap Fuarı açılması da iyi olur. Geçen yıl Belgrad, Frankfurt, Kahire, Kudüs, Nice, Varşova, Yeni Delhi gibi dünyanın büyük şehirlerinde dünya kitap fuarları açılmıştı. Bizde de İstanbul'da açılacak olan böyle bir fuarda, yabancı kültür ve uygarlıkları temsil eden eserler, çeviriler, süreli yayınlar gösterilip satılabilir.

8 — Yabancı yayınların yurdumuza kolayca girebilmesi de apayrı bir sorun. Bu da Kitap Yılı'nın amaçlarından biri, belki de başlıcasıdır. Serbestçe giriş engel olan bazı idarî kararlar, yürürlükteki kanunlar bulunduğu gibi, ithalât güçlüklerimiz, borç ve döviz durumumuz da var. Bunları yeniden gözden geçirmeli. Basılı Eğitim malzemelerinin dünyada serbestçe yayılıp dağıtılması lehinde kanıtlar var. Hele bilimsel ve teknik eserlerin, nereden gelirse gelsin elde edilmesi kolaylaştırılmalı. Bu işten yurdumuzun sağlayacağı kazançlar saymakla bitmez.

9 — Her nedense, bizde yayın değişimine hiç önem verilmiyor. Oysa, örneğin, Paris'teki Bibliothèque Nationale'in Yayın Değişimi Merkezi, kitaplığın tam karşısında, apayrı, koskoca bir bina işgal edecek kadar gelişmiştir. Türkiye'de yayın değişimi işleri artık Devletçe bir düzene sokulmak ister.

10 — Türkiye’de telif haklarını koruyan bir kurum henüz yok. 1951 tarihli Fikir ve Sanat Eserleri Kanununa göre, bunun 6 ay içinde Devletçe resmen kurulması, aksi halde yazarlarca özel olarak kurulması öngörülmüştür. Ama, hiç biri olmadı. Zaman zaman bu görevin de Derleme Müdürlüğüne verilmesi düşünüldüyse de —bir kanun konusu olduğundan— bu da gerçekleşemedi. Bizce, bu kurumun 1973’te Devletçe ayrıca kurulması daha iyi olur.

11 — Devlet, geniş bir dağıtım örgütü de kurmalı. Milli Eğitim Bakanlığının 25 yayınevi, bu işe yeterli değil. Devlet dağıtım evlerinde, resmi yayınlardan başka özel ve tüzel kişilere ait yayımların tamamı bulunabilmeli, ki yurttaş aradığı her dokümanı oradan kolayca satın alabilsin.

12 — Türkiye’de kitap tanıtma işleri yetersizdir. TRT, radyo ve televizyonda kitap tanıtma programlarını yeniden canlandırmalıdır, ki okuyucu, dinleyici, seyirci yeni çıkan kitaplardan vaktinde haber alabilsin! Kitap Yılı’nda TRT’ye çok görevler düşüyor. Milyonlara seslenen bu kurum, kitabı halka yaklaştırabilir.

Yeni Yayınları Tanıtma yazılarına yer veren gazete ve dergilerimizin sayısı pek az. 15 nisan 1973’te yalnız kitap tanıtma yazıları yayınlayacak «Günümüzde Kitaplar» adlı aylık, ofset baskılı bir dergi çıkmaya başlayacaktır. Eski bir kitap tanıtıcısı olan hikâyeci ve romancı Tarık Dursun Kakinç’ın yönetiminde olacak bu dergi, eleştirme ve inceleme yazılarına da yer verecektir. Ünlü yazarlarımızdan kurulu geniş bir kadrosu ile kitap alıcısı okuyucuya yardımcı olmağa çalışacaktır.

13 — Büyük bir değer taşıyan «Kitap Yasası»nın türkçesi UNESCO Türkiye Millî Komisyonu’nun teksir biçiminde yayın organı olan «UNESCO Haber Bülteni»nin aralık 1971 - ocak 1972 tarihli 7. sayısında yayımlanmıştı (s. 6 - 10). Bu metni bazı dergilerimiz de yayınladı. Yasa’nın bir broşür halinde bol bol bastırılıp her yere dağıtılması çok yararlı olur.

SONUÇ OLARAK :

1973’te yapılacak işlerimiz, çözümlenecek sorunlarımız bitip tükenir gibi değil. Yurtta kitabı geliştirmek yolunda bugüne kadar yapılanlar yeterli ve doyurucu olmaktan uzak. Devletin bu konuda bir kültür ve kitap politikası da yok. Elbirliği ile çok çalışmak zorundayız. O halde, haydi, iş başına!...

Yeni Kitap Yılı’nın herkese, hepimize kutlu olmasını dilerim!..